

EUSKALDUNAK MUNDUAN: XABIER

Agramontar naparrak, gaskoiñ eta Frantzesak lagun dituztela, Erronkari-tik sartu dira Iruñako bidean, berau artzeko asmoetan, Kastillaren men-pean bait dago. Enrike Labrit, errege naparra dator eurokin.

Laister eldu dira Xabierreko gaztelura eta bertako jaunak atekak iriki dizkio, pozak zorutzen, bera izanik Napar Konseilluren maiburu Erregearen serbitzuan eta semeak ditu gudaroste orretan. Gazteena, Franzisko, gazteetxo oraindik gudarako, amabost urte bete berriak bait ditu, bera aterada gaztelutik, txakurrak lagun ditula, soldaduen bidera.

Xabier gazteluko jauna Joan de Jaso Atondo degu eta etxeakoandrea, berriz, Maria Azpilkueta Arnarez. Biak daude etxe-atarian gudarien zai. Txaloka artzen dituzte erri guztiek, askatasuna dakartelako euroekin batera. Izan ere Kastillako Fernando errege aragoitarra menperatu berria du Naparro osoa. Izan ditu artarako lagunak bai Lerin'go Konde Beaumontarra eta baita ere Najera'ko Kondea. Auxe izenda dute Erregeordezko eta onen serbitzurako etorri zan Iñigo Loiolatarra Arevalo'tik. Gipuzkoan da lagun-billa joana Iruña defenditzeko asmoetan. Franzisko zan Xabiertarren seigarren semea eta Iñigo, berriz, Loiolatarren artean amairugarrena. Biak alkartuko dira egunen batean; baiña gaurko onetan, 1521 garren urtea aurrera dijoala, aurka jokatu dute...

***

Artu zuten Iruña eta bai laister galdu ere. Ondorenak ez ziran alaiak Xabietarrentzako: kartzelak, desterruak, eriotzak... Ondamendia. Franzisko-ri ez zaio sekulan aaztuko arazo au. Aita ere laister il zan ezbear auen ondorioz.

Franzisko 1506'garren urteko apirillaren 7'an jaio zan eta emeretzi urte beterik, abiatu zan Paris'era Sorbona Ikastetxe Nagusian ikasketak egiteko asmoetan. Amaika urte pasa bear izan zitun Maixutasuna lortzeko, naiko naigabeen artean, ez bait zeuden etxeokoe gastu aundiak jasotzeko eran gerrako ondamendiaren ondoren.

Paris'en Loiolatar bat ezagutu zuan. Euren aurka burrukatutako gizona. Gerrate artan erren gelditua: Iñigo. Gogoramen txarrak zerkarzkion burura erren arrek: gazteluko dorreak desegifak Cisneros'en aginduz, kartzelak eta desterruak, ondoren aitaren eriotza eta beranduago, tristuraren poderioz, amarena ere bai. Gorroto zion bere etxearen kaltean eta Kastillaren onean jokatu zuan gizon arreri.

1530'garren urtean, martxoaren 15'an, lortu zuan Xabierrek Lizanziado titulua, Iñigo Paris'en agertu eta bereala. Beste lau urte bearko zitun Maixutasuna lortzeko.

Bitarte artan Iñigo ari zitzaion ondotik; adiskidetasuna nai. Naparra, loiolatarrak biotz-biotzetik eta bene-benetan lagundu zion bai diru-emaitez eta baita ere berarentzat ikasleak billatzen.

Napar maixuak ames ederrak egiten zitun bere kolkorako; eguraldi txarrek alde egin zioten bein betirako eta andik aurrera aberastasunarekin batera ospea eta aginpidea espero zitun bere bizitzan. Geroz eta geiago izan; geroz eta geiago euki...

***

"Zertarako du gizonak lur osoa irabaztea...?" Ebanjelioko itza auek bein eta berriz Iñigok aldamenetik. Xabierrek, musin; ez zuan orrelako mintzotik entzun nai. Baiña, ur tantoak ere ekin eta ekin, aizkenerako arria zulatu...

Iñigo'ri ez zitzaion beste iñor orrenbeste kostatu, berak zionez. Egurrik trinkoena eta burnirik gogorrena; aizkenean, ordea, Loiolak bere elburua lortu eta bere asmoak nagusi.

Ejercicio edo Gogo-jardunik egin ez arren oraindik, Iñigoren bidetik jarraitzeko prest zegoen. Artea baiño gogorragoko espiritu aretan landutakoa, iraungo zuan sekula sekulotan.

1532'ko iraillean egin zitun illebeta osoko Ejercicioak bera bakarrik etxetxo batean. Iñigo joaten zitzaion ikustera maiz; baita beste bere lagunek ere. Arin-arifniketan eta saltari oso jaio zan eta bizkorra gure mutil gazte naparra eta orren aurka egite arren edo, bere besoak eta zangoak lotu zitun lokarriz eta ez arrisku barik; ia-ia besoa moztu bearrean izan ziran. Lau egunez barau eta aldameneko elizatxo batean egunero Meza entzun; geroago ondorengo ordu luzeak otoitzean eta ausnarrean...

Andik, beti bezin bizkor eta alai, baiña "barrutik zearo aldatuta" irten zuan. Arrezkero beti liburutxo ura, Ejerciziotakoa, berekin eramango du munduko baztar guztietara. Iñigok asmatutako liburutxoa. Arekin Iñigo'ren ganako maitasuna goi-maillak arrapatuko ditu, zorabiatzeko moduan, "Nere biotzeko Aita" esango dio bein eta berriz eta, bere ustez, arrazoi guztiekin beronen bidez aurkitu bait zuan bere biotzean Jainkoaren mintzaira. "Nere biotzeko Aita Kristo'gan".

Urte artako urrillean, Ejercicioak egin ondoren, Xabier eta beste bere lagun guztiak, bakoitza bere ikaskintzak egitera, Ikastola Nagusira. Bi urte falta zitzaizkion Xabierrei Maixutasuna lortzeko. Talde osoak lortuko du bakoitzak bere Maixutasuna. Zazpi ziran eta zazpirak Unibersitateko Maixuak. Gerora, Jesus'en Konpañia sortu-ta gero, auen goitizena "Paris'ko Maixuak" izanen da.

Maixutasuna Xabierrek 1534'garren urtean lortu zuan.

Gogo-jardunak arrakasta aundia izan zuten Xabierrengan; baiña, beste asko eta askorengan ere bai. Eurak izan dira biotz-barruak aldatzeko era egoki bat naparrarentzat bezala, beste lagunentzat ere bai.

Monmartreko botoa

Parisko zazpi Maixuek (Láinez, Fabro, Rodrigues, Salmerón, Bobadilla, Iñigo eta Xabier) bere botoa egin zuten Abustuaren 15'an, Ama Birgiñaren Jasokundeko egunean, Xabierrek Gogo-jardunak egin baiño illebate lenago. Fabro zan apaiz bakarra eta berak eman zuan egun artako Meza. Jauna artu aurretik, banan banan, Jainkoari beuren buruak eskeifi zizkioten botoaren bidez pobrezian eta garbitasunean, beartsuen alde lan egiteko.

Pakean biotzak, pozetan igari.

Ez zan une aretan Jesus'en Lagundiarik sortu oraindik; baiña oiñarriak ipiñitak zeuden. Bi urte buruan berritu zuten botoa. Iñigorik ez zan tartean eta bere ordeaz beste iru lagun berri Fabrok ekarriak: Jay, Broet eta Codure.

1532'garren urte onetan Xabier ez zan oraindik Maixu; lenago esan degu 1534'an lortu zuala eta andik iru urtera, 1537'ko ekainaren 24'ean apaiztu zan. Iraillean, Landibar euskaldunak, Xabierren morroi izandakoak, lanik gabe gelditu zalako, sekulakoak esan zitun Iñigo eta bere lagunak aurka, egien artean gezur galantak naasturik.

Iñigok garbitasun osoak nai izan zitun arazo orretan eta ori dala-ta, Aita Santu Paolo III'garrenak aukera izan zuan gure Maixuok ezagutzeko.

Begi onez begiratu zien eta taldeak Aita Santuari boto berezi bat eskeintzea erabaki zuen. Boto orren bidez beuren buruak Aita Santuaren eskuan, eta edozertarako, ipintzen zituzten, noranai bialduak izateko. Pobrezi eta garbitasun botoari beste au erantsi zioten eta boto onetan datza Jesus'en Konpañiaren bereiztasuna.

Talde osoak Erroman lan egiten zuan, bakoitza bere aldetik, baiña maitasunean alkartuta eta Iñigo'ren gidaripean, bera bait zuten "guztien Aita". Berak landu eta alkartu zitun. Aurrerantz, ordea, bakoitza bide berriren batetik alde egin bearko zuela ikusten zuten Aita Santuaren gogora. Bat eginda zeuden aiek laister zabalduko ziran bakoitza bere bidetik.

Amar lagun. Amarrek onartu zuten euren artean osatutako Jesus'en Konpainia, Lagundia.

Buru aukeratzea

Erabakita zeukaten guztien artean buru bat aukeratzea. Sakabanatzen asita zeuden Aita Santuaren naira eta Xabier India-bidean. Egun batzuek otoitzean eta ausnartzean pasa ondoren, bakoitzak bere botoa eman zuen; guztiak Iñigo'ren aldekoak. Iñigok, beriz, geien izan zuanaren alde eman zuan berea. Botoa "Iñigo" izenez izenpetzen du. Ordurako, ordea, Iñazio esaten zioten geienetan.

Xabier alde eginda egon arren, bere botoa utzi zuan Erroman Iñigoren alde eta onela zion: "berak, eta ez neke gutxiz, bildu gaitu guztiok". Gai-

ñera lñigoren ondorengo Fabro aukeratzen zuela adierazten du. Fabrok, berriz, Xabier aukeratzen du lñigoren ondorengo. Orra Paris'ko gela batean alkarrekin bizi izandako irukotea: lñigo, Xabier eta Fabro. Irurak bat.

Botoa eman ondoren, profesioa egin zuten Konpañian. Xabierrek berea Goa'n egingo du 1543'garren urtean.

Kostituzioak

Konpañia onek oiñarrizko Legedi bat bear zuan, beste Lagundiak zuten antzekoa. lñigok bildutako legeak beste Paris'ko Maixuen eskuetan ipiñi zitun, eurok zuzendu eta onartzeko.

Xabier Indietara joana zan eta besteak ere sakabanatuta zebiltzen. Ez ziran guztiok batera etorri, tarteka baizik eta taldeka. Polanko, lñigoren idazkariak onela dio Xabierreri idatzitako arazo oneri buruzko idaztian:

"Gure Aita Maixu lñazio erdipurdi dabil osasunez, alaz ere espero dut lagunduko diola Jainkoak Konpañiaren kostituzioak eta ordenamentuak burutzen eta sendotzen; eta beraren laguntza bitarteko, itxi gabeak gelditzen dira oraingoz, gauza asko bizitzaren esperientziarekin ausnartuta gero, sustrai sendoak toki askoetan izan arteko guztian".

Irikita zeuden oraindik Xabier eta lñigo ilda gero ere.

Indietara bidean

1540 urtean, irailla. Konpañian emandako botodunak amar ziran: Fabro Parma'n, Laínez Piacenza'n, Bobadilla Napoles'en, Rodrigues Siena'n, Salmerón eta Codure Eskoziara joateko asmotan Aita Santuaren borondatetz. Une aretan Portugal'eko erregeak amar mixiolari eskatzen ditu Indietarako. lñigok ezetz, geiegi zirela. Aizkenerako Aita Santuarekin bi bialtze-kotan gelditu ziran: Siena'ko Rodrigues eta Napoles'etako Bobadilla.

Bobadilla gaixotu zan eta bere ordez beste bat aukeratu bear. Aukera ori egiteko lñigok iru lagun zitun berekin: Jay, Broet eta Xabier. Berak Xabier ezagutzen du beste biak baiño geiago, auek Fabrok aukeratu bait zitun Lagundirako eta onela esaten dio bere lagun maiteari:

— "Badakizu, nere anai maite Maixu Franzisko, guretako bi lagunek Indietara pasa bear dutela Aita Santuaren ordenaz eta aita Bobadilla, orretarako aukeratua, gaixo dagoela. Erabakia presa guztian artu bear da, enbajadoreak bere negozioak atzeratu ezin ditulako; beraz, Jaunak zu aukeratu zaitu lan orretarako".

— "Bai, aita, emen naukazu edozertarako prest". Xabierrek erantzun.

Orrenbestez jantziak txukuntzera eta Aita Santuaren onespina artzera joana da. Geroago Jaunari egiteko botoa idatzi; baita lendakaria aukeratzea ere. Oiekin batera, Kostituzioak onartzea. Iru idatzi. Oiekin bere gogoia pakeratu...

***

Bigaramonean irten zuan Erroma'tik Loreto'ra Lisboa'rako bidean, enbajadore-taldearekin batera. Bitartean Rodrigues'en ordez Paolo de Cameri-

no italiarra izan zuan lagun biderako. Lisboa'n bederatziz illebeta igarota, irten zuten itsas-ontziz Indietara.

Urtea 1541, apirilaren 7'an (35 urte betetzen zuen egunean) irten zuten; Monzabike'n negua pasatzera beartuak izanik, urrungo urtearen (1542) udaberrian eldu ziran Indietako Goa urira.

Bien bitartean Aita Santuak Konpañia onartu zuen; baiña, egun artan iru lagun besterik ez zeuden Erroman. Beste guztiak munduan zear banatuta. Sakabanatze onek miñak sortzen zitun biotzean, Paris'tik asi eta Erroma'raifoko bide danetan alkarrekin bat eginda bizi izan ziran Maixu aieri.

Naiz eta Iñigo zaarren izan eta beste guztien elkartzaille, euren arteko arremanak oso ziran maiteak eta lagunartekoak. Araoz, Iñigo'ren illoba, Erroma'ra eldu zanean ate-joka, Xabier zegoen ate-zain eta iriki zionean, onela ots egin zion Loiola'koari: —"Iñigo, emen dek Araoz". Lagunkidetasun orrek biotza ikutu zion, Iñigo etxera eramatera zetorren Araoz illobari. Senideen aginduz zetorren eginkizun ori betetzera; baiña, gauzak ez ziran neurri orretan bete, alderantziz baizik, bera gelditu bait zan betirako Iñigo'rekin.

Eskutitzak

Iñigo Erroma'n utzi eta berak alde egiteak zauritu zion biotza Xabierri. Ondotxo zekian Iñigo'k ori, eta bidean dijoazela, Bolonia'ra idatzi zion karta bat. Zer poza Xabierrena eskutitz ura artzean eta onela erantzuten dio: "zenbat poz, atsegin eta alaitasun jaso ditudan zure kartarekin Jainkoak bakarrik neurtu lezazke".

Alkarretik urrutian, alkar geiago ikusteke, bizi bearko zutela betirako pentsatzeak, biotza jaten zion maixu naparrari: "lanik ez danean alkarrengan pentsa bear dugu guztiok eta gure arazoan berriak alkarri eman eskutitzen bidez...".

Lisboa'tik irtendako egunean (1541-IV-7) onela idazten dio bere lagun, aita eta maixu zan Iñigo lagun maiteari: "Indiatara idatziko didazunean, lagun guztien berriak banan-banan eta oso luze eman, nik orrela zortzi egunetarako irakurgaiak izan dezadan; nik ere orrenbeste egingo dizut...".

"Societas amoris": "maitasunezko alkarrea" deitzen zion Xabierrek euren arteko Lagundiari eta orrela izatea, lagun denak sakabanatuta izan arren, eskutitzek lortu zuten. Iñigok Erroma'tik millaka karta idatzi zitun lagunentzat eta auenak artzea izaten zan zorabiozko poza, batez ere Xabierrenak ziranean. Orduko korreo ez zan abioiez egiña: bi urte luze bear zituzten Xabierren eskutitzak Iñigo'ren eskuetara elduko balira. Alaz ere ez zuten bidean ezetasunik eta freskurarik galtzen karta oiek, "el hijo menor en destierro mayor" izenpetutakoak.

Beti Iñigo'ren berrien zai eta artutakoan, belaukiko irakurtzen zitun lerro aiek, begietatik negarra zeriola. Lanez eta arazoz menperatuta ibilli arren (mixiolari, Orienteko Aita Santuaren Nunzio eta Ego-afrikatik Japonera bitarteko Konpañiaren probinzial nagusia) gizon arrek tarte arkitzen zuan eskutitz oso luzeak idazteko... umetxoeri dotriña erakutsi eta lepradunak sendatu ondoren an egoten zan zai-zai noiz korreoak kartarik ekarriko ote zion.

"Nere benetako aita", "nere Aita Kristo'ren erraietan" deitzen dio Iñigo agurtzean eta amaitzeko beti aizkeneko itza "lagun" eta batez ere "seme" izaten da.

***

Zer maitasun zioten alkarri bi euskaldu auek eskutitzetan nabari da, naiz-eta lurperatuta egona izan, naiz-eta eurak bere emozioak gordetzan iaioak izan. II-aurretik, 1552'an, onela idazten dio Xabierrek Iñigo'ri: "Zure ainbat itz eder eta gozoen artean, auek irakurri ditut gozenak: Zuretzat osorik, iñoiz zurekin aaztu eziñezko Iñazio; oiek malkoz irakurri ditut eta malkoz idazten ditut orain, lengo denborak gogoratzuz, ainbeste maite izan nauzu eta orain ere maitatzen nauzu...".

Amar urte orrela pasa ondoren, alkar ikusteko irrikatzen zeudela, Xabierrek argi eta garbi esaten dio Iñigo berak naiko balu, obedienziaren bitartez, alkar ikusteko aukera izango zutekela: Iñigok Erroma'ra joateko agindu eta berak obeditu...

Aizkenean, orratio, Iñigok ots egin zion Urrutietako Ekialdeko berriak Xabierren aotik zuzenean jakin aal izateko. Aantziz itxarotako agindua eldu zan Indietara; baiña ordurako Xabier ilda zegoen bi urtetik eta eriotzaren berriak ere beste bi urte bear izan zitun Erroma'raiño eltzeko... Indietarako bideak artu zituanean, orixe zan Xabierren bildurra: ez zutela geiago alkar ikusiko, alegia. Bildurra, egi biurtu; ez zuten mundu onetan aukerarik izan alkar geiago ikusteko.

***

Ez al zeikean Iñigok beste bietako bat bialdu Xabierren ordeztu? Bai, bere esku zegoen zein bialdu; bazekien, ordea, berak lan zail eta gaitz ura ez zuela iñork beteko Xabierrek baiño obeto. Bere bizia zearo aldatzeko grazia Iñigo'ren bidetik etorri zitzaion Xabierri eta aren ardurapean egin zitun onek Indietara joan aurreko urte guztiak. Alkarren artean orrelako maitasun sendoa sortzea ez da arritzeko. Beste bizi-arrazoibide batzuk egon zitekeen bien artean; esate baterako, biak ziran euskaldunak eta biak gelditu ziran gazteerik umezurtz. Gazterik galdu zituzten aita-amak... Dana dala eta dena den, alkar orrela maitatu arren, ez zuten alde egiteko eta bein-betirako alde egin ere. Jainkoaren maitasuna maitasun guztien azpitik eta gaiñetik.

Iñigo, Konpañiaren buru izendatu zuten ezkeroz, lanpetua bizi zan eta arazo ugari eramaten zitun aurrera; baiña, artarako indarra ez zan gorputz gazte eta sasoiko batengandik sortzen zana, ez; gorputzetik makal zebillen, soiñeko indarrak gutxitzen zijoazkion. Soiña makal, gogoia ordea indartsu. Bere idazkariaren bidez idatzitako karta luze batean, eraskin au ipintzen dio bere eskuz: "para que sepáis que estoy vivo en la miseria de la triste vida": "miserizko bizimodu tristea" ez zan aitzaki bat alperkerian egoteko. Eskutitz orretan bertan, Polanko'ren eskutik, berri asko ematen dizkio: Santa Maria de la Strada'n, euron etxean, zeramaten bizimodu; Colegio Romano zeritzan ikastetxean, berak eraikian, bosteun ikasleekin egiten ziran lanak eta baita beste ikastetxeetan eramaten zana:

Tivoli, Napoles, Ferrara, Bolonia, Venezia, Padua, Messina, Trento, Ingolstadt, Viena, Colonia, Lovaina, Paris, Portugal eta Espaiña'koetan. Arazo oiek guztiek nekeak sortzen zioten guztien buru zan Iñigo'ri. Alaz ere "miserizko bizimodu tristea" zeraman gorputza, naigabez betea zeukan. Ilzanean, autosiaren medioz, jakin zuten zenbat arri zitun gibelean bezala gultzurdifetan ere...

***

Itz oiek idazten dion egunean berean, Xabierrek ere Iñigori idazten dio Cochin'dik: "Yo estoy lleno de canas... Con esto acabo sin poder acabar, escribiendo a mi padre y hermano tan querido y amado": "Illea zuritu zait... eta orrenbestez emen nago ni amaitu bear eta amaitu eziñik, zuri idazten nere biotzeko kutuna zeran aita eta anaiari".

Idatz luze orrekin beste motzago bat biatzen dio Iñigo'ri berarentzat bakarrik eta bertan agertzen dio, ze gogo bizia duen alkar ikusteko eta eskatzen dio milagrotxo bat egiteko orrela gertatu dadiñ: zuk agindu (orrera joateko) eta nik obeditu (joanez).

Xabierrek berak era baditu bere tristurak barnean: "Ya pasó el tiempo en que deseé vivir más que ahora": "bizi izateko gogorik izan dut geiago garai batean gaur baiño". Il-aurreko kartan idazten dizkio itz oiek, bere aizkeneko eskutitzean. Alaz ere, ez dio lanari etsiko il-arte. Orduan bakarrik, atsedena. Bitartean ilusio aundienakin ematen dizkio Japoi, Txina eta Indietako berriak; baita bere iritsiak ere Konpañari buruzkoak: naiago ditu gutxi eta onak, epelak eta gutxirako direnak baiño ugariagoak izan arren. Oso-osoak bear dira eta ez erdipurdikoak...

Esana degun bezala, Iñigok Europa'ra etortzeko baimena eman zionean, Xabier illik zegoen bi urtez. Penak eta naigabeak biotz guztietan azitzen dira mundu onetan; Iñigo eta Xabierren bizitzak ez ziran larrosa kolorekoak izan.

Xabierren eskutitzak Europa'n zear

Xabierrek, beste lagunek bezala, Iñigo'ren agindura eta berari bere biotzak agintzen zion naiera, tarteka-tarteka eskutitzak idatzi zizkion bere lagun eta aita loiolatarrari.

Karta auek Europa osoan zabaldu ziran ospe aundiz.

Oien kopiak Portugal eta Espaiña'ko Korteetan, Trento'ko Konzilioan, Paris, Colonia eta Coimbra'ko Ikastola Nagusietan irakurtzen ziran. Izan ere Urrutiko Ekialdeko berriak berez ziran lilluragarriak. Baiña, Xabierren biotzeko goi-maitasunezko garrak, bere urratsak segitzeko egiten zitun deiak ere bazuten euren arrakasta.

Oietako iru idatzi Paris'en 1545'garren urterako argitara emanak ziran bertako moldetegi batean. Onelakoak esaten zizkien ikasle eta irakasleeri: "Gure alde auetan gizaki asko gelditzen da kristau egin gabe, lan santu auek egitera ortik onera jenderik ez datorrelakoz. Banago oietako ikas-tetxeetara joateko, Paris'era batez ere, Sorbona'n santzoka asteko zoro baten antzera, ikasteko gogo geiago bait dago, ikasitakoekin frutua ateratzeko baiño...".

Ausnartuko baluteke, ikasten ainbeste saiatzen diran oiek, zer kontu eman bearko duten beuroen jakinduriagaitik, egingo lituzteke eskeintza oberik, Jainkoaren miserikordia lortzeko.

Xabierrek bazekien, garai batean bera ere tarteko zalarik, Ikastetxe oietan ari ziranak besteen onerako baiño beuroen probetxurako lan egitezen utela, gerora ospearekin, dirua eta agintaritzaz lortzeko asmoetan. "Buru-gabeko biozkadak" deitzen die orrelako gogoetari Asia osoan galdurik zebillen Unibersitateko irakasleak. Bera millaka ta millaka kilometro egitez bakardadean eta lanez zapalduta eta bien bitartean klerigo eta apaiz-multsoak alkarrekin eztabaidan burukeri utsak ziren gauzeetan; okerrago oraindik, ospea eta aginpidea diruarekin lortzeko ekintzeetan...

Aietako karta batek lortu zuan lñigo'k bere lanez lortu ezin izan zuena, Nadal Konpañira ekartzea, alegia.

Urrutiko urratasak

1541'garren urtean Lisboa'tik irten eta lau urtez, 1545'ra arte, Indian ibilli zan: Goan, Ceylan'en, Cochin'en eta ingumarietan.

Andik Urrutiragoko Ekialdera jo zuan Santo Tomé Meliapor'eko zeritzan errira: 1545'ko maiatzean eldu eta 1547'ko abendurarte bertan egon. Garai onetan antolatzen du Japonerako bidea; baiña, bien bitartean, Indietara dator berriro eta 1549'ko ekainaren 24'an Malakatik artuko du itsasontzia Japonerako, Kangoxima deritzen irira.

Bi urte t'erdia igaro zitun Japon'en eta 1551'eko azaroaren erdialdera Singapur, Cochin eta India ikusi ondoren Malaka'tik irtengo du berriro, baiña oraingoan Txina'ra.

Zergaitik Txina'ra? Bere ibillaldi aietan, Txina zala kultura guzti aien sustrai, konturatu zan eta bertatik asi bear zala erri aiek kristautzeko. Orretxegaitik zijoa Txina'ra.

Malaka'tik uztaillaren 15'ean (1552) irten eta abustuan elduko da Sanchon'era. Ugarte batzuek dira Sinchiang ibaia itsasoan murgiltzen dan kosta-aurrean, Canton'en inguruan.

Gaixorik eman zuan bere azken Meza azaroaren 21'an eta abendua-ren 3'an ilko da Sanchon'en, Txina'ren aurrez-aurre, bakardadean, sakramenturik gabe, Aita Santuaren onespenerik gabe... Zerua goian, lurra oinpean: 1552.

46 urte eder zituen.

Anes Arrinda

